

316.644:32(497.5)
316.648.2

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 1. listopada 2005.
Prihvaćeno: 15. listopada 2005.

Analiza procjene aktualnih društvenih i političkih problema u Hrvatskoj

Benjamin Čulig

Odsjek za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Filozofski fakultet
Odsjek za sociologiju
Ivana Lučića 3
10000 ZAGREB
e-mail: bculig@ffzg.hr

Sažetak

Tijekom lipnja 2004. godine provedeno je istraživanje «Modernizacija i identitet hrvatskog društva» na slučajnom reprezentativnom i stratificiranom uzorku (N=1202) stanovništva Hrvatske. Jedna od dionica projekta bila je istraživanje prihvaćenosti političkih stavovskih struktura i s njim usko povezano mišljenje o aktualnim političkim problemima. U istraživanju je primijenjena metoda ankete, a skale stavovskih procjena sastojale su se od 21 čestice s pridruženom peterostupanjskom ordinalnom skalom procjene.

U ovom radu iznosimo analizu strukture stavova o aktualnim društvenim i političkim problemima, odnosno njihovu latentnu povezanost s političkim stavovskim strukturama.

Komponentna analiza procjene aktualnih zbivanja izdvojila je četiri faktora. Shodno sadržaju, faktore smo imenovali: 1. Razvojni pesimizam, 2. Optimističko viđenje hrvatske budućnosti, 3. Socijalno-egalitarna kritika društva, 4. Povjerenje u kulturu i institucije civilnog društva. Riječ je o četiri sadržajno i konotacijski nezavisne dimenzije koje sugeriraju postojanje četiri različita tipa procjene aktualne društvene i političke stvarnosti.

Primjena multiple regresije pokazala je da političke stavovske strukture, za razliku od individualnih karakteristika, relativno dobro i konzistentno objašnjavaju faktore procjene aktualnih zbivanja i time rasvjetljavaju dublju osnovu i potencijalna izvorista načina gledanja na društvenu stvarnost.

Ključne riječi: političke stavovske strukture, političke procjene aktualnih društvenih i političkih zbivanja

I. UVOD

Pojam političkog stava u socijalnoj psihologiji poprilično se razlikuje od kolokvijalnog shvaćanja stava. Osim sintagme «imati stav o nečemu» ili «zauzeti stav» sve se češće koristi termin «stajalište»¹ pa i neki sasvim neprimjereni konstrukti poput «imati mišljenje o nečemu». Naime, imati «stav o nečemu» obično podrazumijeva iskaz kojim se opisuje osobni odnos, slaganje/neslaganje ili pak procjena jednog sasvim određenog objekta, situacije, ideje i sl., a ne čitavog mnoštva. Osim toga, pojam stav u znanstvenoj terminologiji prvenstveno je «skraćenica» pojma latentne stavovske strukture, dakle niza pojedinačnih procjena koje su koherentno povezane u cjelinu višeg reda općenitosti. Napominjemo još i da se, za razliku od

¹ Pojam «stajalište» ustvari je oznaka mjesta, odnosno lokacije (npr. autobusno stajalište). U tom smislu netko može imati isti «stav» na različitim «stajalištima». S druge pak strane stav nije diskurzivna kategorija, već iskustvena i dispozicijska.

puke kolokvijalne uporabe pojma «stav», u društvenim znanostima na manifestnoj razini ponajprije razlikuju četiri vrste «pojedinačnih» stavova (afektivni, kognitivni, konativni, direktivni).

Prethodne napomene treba posebno imati u vidu pri interpretaciji podataka dobivenih mjerenjem stavovskih struktura. Tako, primjerice, kad netko kaže “Ovoj zemlji treba nekoliko hrabrih, neumornih i odlučnih vođa u koje narod može imati povjerenje”, veći će dio njegovih suvremenika imati dojam da je riječ o krajnje desnoj političkoj poziciju, ali nije isključeno da netko taj iskaz shvati kao reakciju na aktualnu društvenu situaciju u kojoj je anomija uzela maha pa zastupnik navedene tvrdnje apelira na uvođenje reda². Ukratko, iskazi vezani uz procjene aktualne društvene i političke situacije ne bi se smjeli tumačiti “iz njih samih” jer oni kao pojedinačne procjene nisu samorazumljivi pa ni interpretacijski nezavisni od odgovarajuće latentne stavovske cjeline.

U tom smislu navedena tvrdnja o «hrabrim i neumornim vođama» nije nužno jednoznačno svediva na samo jednu teorijski pretpostavljenu stavovsku strukturu pa se zastupnike navedenog iskaza ne bi smjelo *a priori* smatrati pristalicama lijeve ili desne političke opcije. Štoviše, ima li netko mišljenje o pojedinačnom političkom i/ili društvenom problemu, on samim time nije nužno politički znalac, kao što iz toga ne treba nužno iščitavati ni njegovu političku informiranost. Da bi bilo koju od ovih pretpostavki opravdano uklonili u interpretaciji, moramo imati odgovarajuću empirijsku ili neku drugu potvrdu.

Znanstveno gledano, ispitivanje političkih stavova ne bi ni u kom slučaju trebalo završiti analizom pukih distribucija prihvaćanja pojedinog političkog iskaza, već s pokušajem rekonstrukcije stavovskih struktura u kojima pojedinačni iskazi (kolokvijalno: stavovi) imaju svoje opravdano mjesto.

Svrha ovog rada jest analizirati «podvrstu» političkih stavovskih struktura stanovništva Hrvatske: stavovske procjene aktualne političke situacije i aktualnih društvenih problema. U tom smislu povezat ćemo analizu prethodno dobivenih političkih stavovskih struktura (Čulig, 2004.) s analizom procjene aktualne situacije. Analizu ćemo provesti na rezultatima istraživanja provedenog na uzorku stanovništva Hrvatske³.

² U ispitivanju stavovske strukture, posebice kad je riječ o ispitivanju političkih stavova, ovakvi su slučajevi česti. Problemi nisu nužno vezani uz koncept, već je mnogo češći slučaj da je politička percepcija ispitanika partikularna. Oni ponekad vjeruju u političko rješenje koje je nemoguće realizirati. Poučan primjer je istraživanje političkih stavova iz 1989. godine u kojem je dobiveno da ispitanici žele demokratizaciju društva, ali tako da izaberu snažnog i odlučnog vođu koji ne preže ni od čega u ostvarenju društvenih promjena. Kao što znamo, ta se slika baš i ne poklapa s idejom i realizacijom demokracije.

³ U lipnju 2004. godine provedeno je istraživanje «Modernizacija i identitet hrvatskog društva» na slučajnom reprezentativnom i stratificiranom uzorku (N=1202). Jedna od dionica projekta bila je istraživanje prihvaćenosti političkih koncepata i analiza aktualnih političkih i društvenih problema.

II. KONCEPTUALNE PRETPOSTAVKE

Istraživanje političkih stavova u nas ima dugu tradiciju i dosad se u nizu navrata pokazalo prediktivnim za političke promjene kojima su ovi prostori bili bremeniti, naročito posljednjih dvadesetak godina. Nije nam namjera u ovom radu ulaziti u podrobniju analizu dobivenih rezultata, već iz njih koristiti teorijski elaboriranu i empirijski verificiranu konceptualnu osnovu.

Najčešće se pod političkom stavovskom strukturom (u većini radova: politički stav) podrazumijevala latentna stavovska struktura nastala interkorelacijom manifestnih iskaza dispozicijskog karaktera koji su odgovarajućim ispitanicima bili ponuđeni na klasičnu ordinalnu procjenu peterostupanjskog tipa (od potpunog neslaganja prema potpunom slaganju). Pojedini iskazi u takvim su radovima konotacijski pokrivali pojedine indikatore koji su odgovarajućom operacionalizacijom proizašli iz nekog političkog koncepta ili pretpostavljene političke stavovske strukture. Tako primjerice, instrument namijenjen mjerenju liberalističkih, etnocentričkih, mondijalističkih, socijalističkih, tehnokratističkih i klerikalističkih stavovskih struktura može sadržavati od $6 \times 5 = 30$ (šest konceptata puta pet čestica), dakle trideset tvrdnji namijenjenih mjerenju upravo ovih konceptata. Ukoliko u svijesti ispitivane populacije doista postoje neke od navedenih političkih koncepcija, one će se odgovarajućom matematičko-statističkom procedurom ekstrahirati upravo kao statistički značajne latentne linearne kombinacije manifestnih varijabli. Pravi razlog "njihova nastajanja" bit će njihova interkorelacija koja je posljedica konzistentnog prihvatanja tvrdnji jednog od konceptata, po logici stvari upravo onog kojeg ispitanici konzistentno prihvataju ili pak jednako tako odbacuju.

Za potrebe našeg istraživanja stavovske strukture oslonili smo se na shvaćanje koje pod stavom smatra iskustveno stečenu, relativno trajnu dispozicijsku organizaciju pozitivnog ili negativnog odnošenja prema različitim socijalnim, političkim, kulturnim i/ili drugim objektima i situacijama, koja je hijerarhijski organizirana i predstavlja latentnu osnovu mišljenja procjenjivanja i djelovanja, kao i ostalih oblika ponašanja u nekoj socijalnoj situaciji (Čulig, 1992.).

Ovo je određenje dovoljno «široko» da osim analize političkih konceptata pokrije i stavovske procjene aktualnih političkih, socijalnih i kulturnih zbivanja i problema, što je centralna tema ovog rada.

Situacijski gledano, prosječni pojedinac pristupa procjeni nekih objekata i sadržaja promatrajući sebe u društvenom kontekstu, pri čemu najčešće procjenjuje postignuti društveni položaj, mjesto u podjeli rada te stupanj zadovoljstva realiziranim htijenjima. Realizacija ostvarenih potreba usmjerena je stupnjevito od zadovoljenja primarnih potreba prema samoaktualizaciji. To znači da su individualne procjene često ovisne o specifičnostima vezanim uz individualne, sociodemografske i socio-kulturne karakteristike procjenjivača pa ih kroz tako određenu «prizmu» treba promatrati i analizirati.

U analizi stavovskih procjena vezanih uz aktualnu situaciju očekujemo da će dio

ispitanika biti optimistički orijentiran, dok će dio ispitanika zastupati pesimističku poziciju. Smatramo također da se pojedine procjene dobrim dijelom temelje na prethodnom iskustvu, temeljem kojeg pojedinac procjenjuje društvo i vlastitu društvenu poziciju. To znači da su temeljne političke stavovske strukture jedna od najbitnijih determinanti političkih procjena aktualnih zbivanja.

Rezultati procjene razlikovat će se i po odabiru sadržaja te individualnim karakteristikama procjenjivača, kako psihosocijalnih tako i temeljnih objektivnih informacija o ispitaniku.

Operacionalno gledano, sadržaji od kojih smo pošli, obuhvatili su socijalne, političke, ekonomske, razvojne, kulturne, obrazovne, moralno-vrijednosne, tehnološke, resursne, vjerske, informativne i ostale aspekte procjena aktualnih društvenih i političkih problema, o kojima, po našoj pretpostavci, postoje oprečna mišljenja u hrvatskom društvu.

Političke stavovske strukture nećemo na ovom mjestu posebno elaborirati, jer je to već učinjeno u nekim od prethodnih radova (Čulig, 2004. i 2005.). Za potrebe ovog rada koristiti ćemo sljedeće političke stavovske strukture dobivene u istom istraživanju (Čulig i Kufrin, 2005)⁴:

- PK1: Nacionalna isključivost oslonjena na klerikalizam
- PK2: Ekspertokracija
- PK3: Situacijski inducirana reminiscencija socijalizma
- PK4: Prosperitet, napredak i stabilnost u ujedinjenoj Europi
- PK5: Elementi multikulturalizma i civilno društvo

Od obilježja ispitanika koja su nam u istraživanju bila na raspolaganju odabrali smo ona koja smo procijenili kao potencijalno dobre prediktore predmeta istraživanja: spol, dob, veličina naselja u kojem je pojedinac proveo najveći dio života, samoprocjena imovinskog statusa i završena škola.

Smatramo također važnim napomenuti da procjene aktualne situacije ne moraju nužno rezultirati stavovskim strukturama generiranim sadržajno bitno različitim indikatorima, nego je također moguće dobiti soluciju u kojoj se pojedine latentne dimenzije formiraju tematski te također i prema stupnju pesimizma/optimizma.

Dakle, osnovni ciljevi koje smo ovdje postavili jesu:

- a) utvrđivanje latentne strukture prostora političkih procjena aktualne situacije,
- b) provjera povezanosti političkih stavova s dobivenim procjenama i
- c) provjera objašnjivosti dobivene latentne strukture navedenim obilježjima ispitanika.

⁴ Napomenimo da smo u ovom radu uzeli djelomice revidirana imena političkih stavovskih struktura u skladu s drugim radom (Čulig i Kufrin, 2005.), premda smo koristili obilježja odbivene latentne dimenzije, dok ovdje zbog interpretacijske transparentnosti koristimo varimax faktore. Pokazalo se, naime, da je u oba slučaja struktura dobivenih faktora vrlo slična i da ih u oba slučaja možemo imenovati na isti način.

III. UZORAK I METODE

Istraživanje o kojem je u ovom radu riječ provedeno je na reprezentativnom, slučajnom i stratificiranom uzorku populacije Hrvatske (N=1202) u lipnju 2004. godine u okviru istraživanja socio-kulturnog identiteta. Za nas, posebno interesantne dionice bile su reprezentirane s dva instrumenta od kojih je jedan mjerio političke stavove, a drugi aktualne političke procjene. U ovome radu interpretirati ćemo rezultate dobivene mjerenjem aktualnih političkih stavova i procjena i to na deskriptivnoj i multivarijantnoj razini. Istraživanje je provedeno metodom ankete a dobiveni rezultati obrađeni su odgovarajućim statističkim procedurama: deskripcijom distribucija frekvencija čestica u svrhu ustanovljavanja pogodnosti instrumenta za faktorizaciju, odnosno multiplu regresijsku analizu u svrhu analize i objašnjenja povezanosti dobivenih faktora s oba eksplanacijska sklopa.

Analizirani instrument sastojao se od 21 čestice koje su obuhvaćale mišljenja o različitim političkim problemima vezanim uz tadašnja (pa i sadašnja) politička zbivanja u Hrvatskoj.

IV. INTERPRETACIJA REZULTATA

Pokazat ćemo da rezultate koje smo dobili valja analizirati s oprezom, jer deskriptivna slika u pravilu daje parcijalnu, pa i krivu informaciju o složenom predmetu mjerenja. Budući da je riječ o sadržajima koji tek na latentnom planu dobivaju dublji smisao, iznijet ćemo najprije analizu distribucija frekvencija te potom rezultate faktorske analize nakon redukcije instrumenta provedene izbacivanjem čestica koje ne zadovoljavaju princip jednostavne strukture. Multiplom regresijskom analizom, u kojoj će kriterijske varijable biti dobiveni faktori procjene aktualne političke i društvene situacije nastojat ćemo dodatno rasvijetliti njihovu povezanost s preostalim varijablama navedenim u konceptualnom dijelu rada.

4.1. Analiza distribucija frekvencija

U **Tablici 1.** izneseni su postoci odgovora ispitanika na pojedine tvrdnje, te prosječne vrijednosti i standardne devijacije pojedinih manifestnih varijabli.

Već prvi pogled na tablicu daje nam sliku koja je i inače tipična za ispitivanje aktualnih stavova. Tako su prve četiri te dvanaesta i šesnaesta varijabla bimodalne dok su deseta i sedamnaesta gotovo pravokutne. U strogom smislu riječi još su tri varijable donekle bimodalne što sve zajedno ukazuje da nekim slučajevima prosječna vrijednosti pojedinih čestica nije dobar pokazatelj tipičnog raspoloženja pa se u tim slučajevima i ne bi smjela uzeti u obzir. Stoga ćemo, uz dužan oprez, analizirati prihvaćenost tvrdnji - onih kojima su ispitanici najskloniji, odnosno onih kojima su najmanje skloni.

Tablica 1. Distribucija frekvencija procjena aktualne društvene i političke situacije

	Sljedeće tvrdnje odnose se na neke aktualne društvene probleme u Hrvatskoj. Procijenite u kojoj mjeri se slažete sa svakom od njih.	UOPĆE SE NE SLAŽEM	NE SLAŽEM SE	NE ZNAM, NISAM SIGURAN(A)	SLAŽEM SE	U POTPUNOSTI SE SLAŽEM	\bar{x}	s
v1	Međunarodni utjecaj Hrvatske vrlo je slab, a njezin je ugled u svijetu posljednjih godina posve narušen.	9	24,9	17,9	37,8	10,4	3,16	1,17
v2	Hrvatska je po razvijenosti demokracije daleko ispod europskog standarda.	8,7	24,7	18,1	33	15,5	3,22	1,22
v3	U Hrvatskoj se danas u velikoj mjeri poštuju građanska i ljudska prava i slobode.	14,8	31,5	22,7	28,2	2,7	2,72	1,11
v4	Većina sredstava javnog informiranja u Hrvatskoj istinito i nepristrano informira javnost.	14,5	30,1	19	29,6	6,7	2,84	1,19
v5	Hrvatska još desetljećima neće dostići životni standard razvijenih zemalja Europske unije.	5,3	19	14,8	37,6	23,2	3,54	1,19
v6	U današnjoj Hrvatskoj sve su vrijednosti poremećene, a razlika dobra i zla potpuno je izbrisana.	3,2	15,7	17,6	39	24,4	3,66	1,1
v7	Hrvatska je zemlja izrazitih nejednakosti – manjina je vrlo bogata i moćna, a velika većina je siromašna i obespravljena.	1,1	6,4	9,2	42,5	40,7	4,16	9,1
v8	U skoro svim područjima, hrvatska znanost je daleko ispod svjetske razine.	6,6	39	22,7	24,9	6,4	2,85	1,07
v9	Po razvijenosti tehnologije Hrvatska je jedna od najzaostalijih europskih zemalja.	12,4	40,7	21,5	20	5	2,64	1,09
v10	Obrazovni sustav u Hrvatskoj bolji je nego u većini europskih zemalja.	8,8	27,4	26,1	29,2	8,4	3,01	1,12
v11	Po prirodnim bogatstvima (sirovine, energija, voda i sl.), Hrvatska je u samom europskom vrhu.	4,6	13,5	21,4	37	23,5	3,61	1,12
v12	Gotovo cijela Hrvatska ekološki je potpuno očuvana.	5,5	27,8	18	38,2	10,3	3,2	1,12
v13	Nezaposlenost je u Hrvatskoj mnogo veća nego u većini europskih – zemalja.	2,9	8,9	15,3	43,2	29,5	3,88	1,02
v14	Većina radnika danas je u Hrvatskoj sasvim obespravljena i prepuštena hirovima poslodavaca.	0,6	6,2	14,6	45	33,5	4,05	0,88

v15	Gospodarska kriza u Hrvatskoj je završila i slijedi razdoblje brzog razvoja.	12,9	34,2	26,2	21,8	4,8	2,71	1,09
v16	Crkva se danas u Hrvatskoj previše miješa u politiku.	10,2	24,7	16,2	32,8	15,8	3,19	1,26
v17	Nacionalne manjine u Hrvatskoj imaju veća prava nego što traže uobičajeni međunarodni standardi.	11,3	27,1	26,9	29,3	5,4	2,9	1,11
v18	Dosezi suvremene hrvatske kulture i umjetnosti na najvišoj su svjetskoj razini.	4,2	26,6	32,9	29,7	6,1	3,07	0,99
v19	Iz Hrvatske stalno odlazi toliko mnogo mladih stručnjaka da joj prijete razvojna katastrofa.	2,5	13,7	18,3	42,1	23,4	3,7	1,05
v20	Hrvatska danas ima vrlo dobre odnose sa susjednim državama.	5	20,8	21,9	42,5	9,8	3,31	1,06
v21	Hrvatska će uskoro postati jedna od razvijenijih europskih zemalja.	8,8	27	30,2	27,1	6,8	2,96	1,08

Iz **Tablice 1.** vidljivo je da preko 80% ispitanika prihvaća tvrdnju po kojoj je "Hrvatska zemlja izrazitih nejednakosti na materijalnom i socijalnom planu" (V7). No, upravo je distribucija odgovora, na ovoj tvrdnji desno asimetrična, jer je odgovor velike većine ispitanika u području prihvaćanja. Od ostalih tvrdnji, relativno je mali broj onih čije je ukupno prihvaćanje oko 50% ili više. Sličnih je karakteristika i čestica V14 koja govori o potpunoj obespravljenosti radnika dok je nešto manji postotak slaganja ali još uvijek oko 2/3 vezan uz tvrdnju V19 kojom se tvrdi da se u Hrvatskoj i dalje događa *brain drain* katastrofalnih razmjera. Naime, pristajanje uz ove tvrdnje znači pristajanje uz stav da je u Hrvatskoj po tim pitanjima stanje zabrinjavajuće. Pogledamo li tvrdnje koje su po smislu intonirane suprotno, vidimo da je postotak onih koji takve tvrdnje odbacuju ipak znatno manji. Tako se, primjerice, 53,1% ispitanika ne slaže s tvrdnjom da je Hrvatska jedna od najzaostalijih zemalja, kada je riječ o tehnologiji (V9), a slično se može konstatirati i za procjenu stanja hrvatske znanosti (V8). Kad je obrazovanje u pitanju (V10) ispitanici su u smislu prihvaćanja podjednako podijeljeni pa ne znamo koji od prethodno navedenih smatraju stanje u obrazovanju nečim pozitivnim, a koliko suprotno. Ostale distribucije blago su nagnute u smjeru prihvaćanja, što znači da su ispitanici poprilično kritički nastrojeni prema elementima napretka i razvoja u Hrvatskoj i da su jedine nešto svjetlije "točke" naprednost kulture i umjetnosti, donekle znanost i tehnologija te dobri odnosi sa susjednim zemljama (premda ne znamo kojima).

4.2. Komponentna analiza i varimax solucija

Faktorska analiza pod komponentnim modelom ekstrahirala je četiri faktora koji su kao statistički značajni zadržani uz GK kriterij za ekstrakciju faktora. Ova četiri

faktora tumače 50,87% ukupne varijance. Bazična solucija transformirana je u ortogonalnu varimax poziciju pa ćemo u ovom tekstu interpretirati dobivene varimax⁵ faktore.

Tablica 2. Varimax transformacija procjene aktualne društvene i političke situacije

VARIJABLE	Faktori			
	AKF1	AKF2	AKF3	AKF4
v8 U skoro svim područjima, hrvatska znanost je daleko ispod svjetske razine.	.762		.199	
v9 Po razvijenosti tehnologije Hrvatska je jedna od najzaostalijih europskih zemalja.	.755	-.125	.140	-.106
v2 Hrvatska je po razvijenosti demokracije daleko ispod europskog standarda.	.701	.173	-.248	.112
v1 Međunarodni utjecaj Hrvatske vrlo je slab, a njezin je ugled u svijetu posljednjih godina posve narušen.	.664		-.229	
v5 Hrvatska još desetljećima neće dostići životni standard razvijenih zemalja Europske unije.	.566	.354	-.217	.135
v6 U današnjoj Hrvatskoj sve su vrijednosti poremećene, a razlika dobra i zla potpuno je izbrisana.		.785		
v7 Hrvatska je zemlja izrazitih nejednakosti - manjina je vrlo bogata i moćna, a velika većina je siromašna i obespravljena.	.164	.779		
v14 Većina radnika danas je u Hrvatskoj sasvim obespravljena i prepuštena hirovima poslodavaca.		.644	-.142	-.119
v21 Hrvatska će uskoro postati je dna od razvijenijih europskih zemalja.	-.104	-.106	.670	.241
v16 Crkva se danas u Hrvatskoj previše miješa u politiku.	.133		-.577	.238
v20 Hrvatska danas ima vrlo dobre odnose sa susjednim državama.			.567	.415
v15 Gospodarska kriza u Hrvatskoj je završila i slijedi razdoblje brzog razvoja.		-.199	.530	.357
v3 U Hrvatskoj se danas u velikoj mjeri poštuju građanska i ljudska prava i slobode.		-.393	.415	.205
v18 Dosezi suvremene hrvatske kulture i umjetnosti na najvišoj su svjetskoj razini.			.120	.697
v17 Nacionalne manjine u Hrvatskoj imaju veća prava nego što traže uobičajeni međunarodni standardi.				.596
v4 Većina sredstava javnog informiranja u Hrvatskoj istinito i nepristrano informira javnost.		-.158	.310	.565

Napomenimo da smo prije dobivanja finalne solucije iz faktorizacije eliminirali pet varijabli (V10, V11, V12, V13 i V19) za koje smo mahom u deskriptivnoj analizi ustanovili da ne zadovoljavaju osnovne pretpostavke o distribucijama varijabli koje su nužne za upotrebu faktorske analize⁶.

⁵ Varimax soluciju, uz već spomenuti razlog ovdje, koristimo prvenstveno zato da bi izbjegli eventualnu pojavu supresije u multiploj regresijskoj analizi.

⁶ U većini se istraživanja olako prelazi preko činjenice da mnoge varijable, a najčešće i cijeli instrument ne zadovoljavaju osnovne pretpostavke faktorske analize. Stoga je uputno faktorsku soluciju provjeriti tako da se varijable prije faktorizacije podvrgnu jednom od postupaka normalizacije te da

Preostalih šesnaest varijabli koristit ćemo kao osnovu za redukciju manifestnog prostora.

U **Tablici 2.** izneseni su rezultati varimax transformacije komponentne analize primijenjene na 16 varijabli namijenjenih mjerenju procjene aktualnih društvenih i političkih problema. U tablici nisu unesene saturacije manje od .10, a saturacije koje smo uzeli u interpretaciju vidljivo su označene.

Primijetimo da velika većina varijabli ima relativno visoku saturaciju na samo jednoj dimenziji dok poneka od njih ima zadovoljavajuće saturacije na dvije dimenzije. Uzevši u obzir da je u takvim slučajevima riječ o dovoljno općenitim sadržajima smatramo da instrument sasvim dobro mjeri prostor procjene aktualnih društvenih i političkih problema ⁷. Objasnimo redom svaki od četiri dobivena faktora.

Tablica 3.1. Faktor AKF1 - Razvojni pesimizam

Oznaka	Sadržaj varijable	Saturacija s AKF 1
v8	U skoro svim područjima, hrvatska znanost je daleko ispod svjetske razine.	.762
v9	Po razvijenosti tehnologije Hrvatska je jedna od najzaostalijsih europskih zemalja.	.755
v2	Hrvatska je po razvijenosti demokracije daleko ispod europskog standarda.	.701
v1	Međunarodni utjecaj Hrvatske vrlo je slab, a njezin je ugled u svijetu posljednjih godina posve narušen.	.664
v5	Hrvatska još desetljećima neće dostići životni standard razvijenih zemalja Europske unije.	.566

Svih pet varijabli čije su saturacije visoke i podjednake na faktoru AKF1 slično su intonirane, ali se odnose na sasvim različite sadržaje. Njihova konzistencija ipak ima jasno prepoznatljiv "zajednički nazivnik" koji se može okarakterizirati kao svojevrsni pesimizam. Tako zagovornici ovog faktora smatraju da je hrvatska znanost daleko ispod svjetske razine, da je razvijenost domaće tehnologije među najnižima u usporedbi s ostalim europskim zemljama te da je na jednako niskoj razini i razvijenost demokracije u Hrvatskoj. Iz toga bi slijedila logična konzekvencija – također prisutna u sadržaju ovog faktora – da je međunarodni utjecaj Hrvatske u svijetu vrlo slab, a da je njezin ugled u svijetu posljednjih godina posve narušen. Iz toga nije teško zaključiti da zagovornici ovog faktora smatraju da Hrvatska još desetljećima neće dostići životni standard razvijenih zemalja EU.

se faktorska analiza primijeni na tako uređeni instrument. U našem slučaju, 16 zadržanih varijabli nije dala bitno drugačije rezultate pa rezultate navedene transformacije ovdje ne iznosimo.

⁷ Kao što je poznato, po Thurstoneovom principu jednostavne strukture, varijabla dobro mjeri predmet mjerenja ako su joj saturacije na preostalim dimenzijama izrazito niske. Međutim, kad je riječ o političkim stavovima, vrijednostima, interesima i sličnim predmetima mjerenja, varijable su po svojoj naravi višeznačne pa ovaj kriterij ne moramo uzimati u tako strogoj mjeri ako je sadržaj na faktorima konzistentan.

Što drugo zaključiti, nego to, da su ispitanici skloni sadržaju ovog faktora u stvari skloni **Razvojnem pesimizmu** (AKF1), što uzimamo i kao naziv ovog faktora.

Tablica 3.2. Faktor AKF2 - Socijalno-egalitarna kritika društva

Oznaka	Sadržaj varijable	Saturacija s AKF 2
v6	U današnjoj Hrvatskoj sve su vrijednosti poremećene, a razlika dobra i zla potpuno je izbrisana.	.785
v7	Hrvatska je zemlja izrazitih nejednakosti - manjina je vrlo bogata i moćna, a velika većina je siromašna i obespravljena.	.779
v14	Većina radnika danas je u Hrvatskoj sasvim obespravljena i prepuštena hirovima poslodavaca.	.644
v3	U Hrvatskoj se danas u velikoj mjeri poštuju građanska i ljudska prava i slobode.	-.393

Za razliku od prethodnih u razvojnem smislu pesimističkih objekcija, drugi faktor (AKF2), oslanja se na sasvim drugu vrstu sadržaja. Priča počinje s konstatacijom da su u Hrvatskoj sve vrijednosti narušene, posljedica čega je brisanje razlike između dobra i zla. Potom se naglasak stavlja na izrazite nejednakosti među ljudima pri čemu se veliku većinu vidi kao "siromašne i obespravljene". Posve logična posljedica ovog smjera razmišljanja vodi nas prema viđenju položaja radnika kao potpuno obespravljenih i prepuštenih hirovima poslodavaca. Naposljetku, slijedi isti zaključak kao i u prethodnom faktoru: Hrvatska još desetljećima neće doseći standard zemalja EU. Istina, nije na odmet spomenuti još jednu varijablu s nešto nižom saturacijom koja se dobro uklapa u preostali sadržaj ovog faktora, a u kojoj se konstatira da se u Hrvatskoj danas ne poštuju građanska i ljudska prava, odnosno slobode. Uzevši u obzir rečeno, zastupnike ovog faktora prvenstveno smeta neuvažavanje humanističkih i egalitarnih pretpostavki demokracije, moralno rasulo i socijalna bešćutnost. Zato ćemo ovaj faktor nazvati **Socijalno-egalitarna kritika društva** (AKF2).

Tablica 3.3. Faktor AKF3 - Optimističko viđenje hrvatske budućnosti

Oznaka	Sadržaj varijable	Saturacija s AKF 3
v21	Hrvatska će uskoro postati jedna od razvijenijih europskih zemalja.	.670
v16	Crkva se danas u Hrvatskoj previše miješa u politiku.	-.577
v20	Hrvatska danas ima vrlo dobre odnose sa susjednim državama.	.567
v15	Gospodarska kriza u Hrvatskoj je završila i slijedi razdoblje brzog razvoja.	.530
v3	U Hrvatskoj se danas u velikoj mjeri poštuju građanska i ljudska prava i slobode.	.415

Sasvim je drugačija vizija Hrvatske prezentna u trećem faktoru (AKF3). Njegovi zastupnici, naime, smatraju kako nema razloga za pesimizam jer će Hrvatska

uskoro postati jedna od razvijenijih europskih zemalja. Štoviše, ona je već danas na dobrom putu jer, kao prvo, ima vrlo dobre odnose sa susjednim državama (iako je s nekima od njih donedavna ratovala), a kao drugo, vidljiv je kraj gospodarske krize u Hrvatskoj pa po logici stvari slijedi razdoblje brzog razvoja. Shodno dobrosusjedskim odnosima prema zastupnicima ovoga faktora u Hrvatskoj se danas u velikoj mjeri poštuju građanska i ljudska prava i slobode. Naizgled nevažna, ali po našem mišljenju bitna odrednica ovog faktora jest odbacivanje tvrdnje da se Crkva danas u Hrvatskoj previše miješa u politiku. Iz toga se može pretpostaviti da zastupnici ovog faktora crpe moralni i razvojni optimizam iz jedne od rijetkih relativno stabilnih institucija u društvu – iz katoličke crkve i njezinog utjecaja na politička zbivanja. Bez obzira vide li zagovornici ovog faktora stvarnost objektivno ili ne, riječ je u svakom slučaju o popriličnom stupnju optimizma⁸, pa ćemo ovaj faktor, shodno tome, i nazvati **Optimističko viđenje hrvatske budućnosti** (AKF3).

Tablica 3.4. Faktor AKF4 - Povjerenje u kulturu i institucije civilnog društva

Oznaka	Sadržaj varijable	Saturacija s AKF 4
v18	Dosezi suvremene hrvatske kulture i umjetnosti na najvišoj su svjetskoj razini.	.697
v17	Nacionalne manjine u Hrvatskoj imaju veća prava nego što traže uobičajeni međunarodni standardi.	.596
v4	Većina sredstava javnog informiranja u Hrvatskoj istinito i nepristrano informira javnost.	.565
v20	Hrvatska danas ima vrlo dobre odnose sa susjednim državama.	.415
v15	Gospodarska kriza u Hrvatskoj je završila i slijedi razdoblje brzog razvoja.	.357

Dok smo prethodna tri faktora interpretirali poprilično jednoznačno, posljednji statistički značajan faktor, osim tri ključne varijable saturira i nekoliko već prethodno "iskorištenih" varijabli. No, pođimo redom; varijabla s najvećom saturacijom odnosi se na sadržaj koji se ne mora nužno povezati s politikom i političkim procjenama. Zagovornici ovog faktora, naime, smatraju da su dosezi suvremene hrvatske kulture i umjetnosti na najvišoj svjetskoj razini. Sljedeća varijabla komentira položaj nacionalnih manjina. Po mišljenju ispitanika nacionalne manjine u Hrvatskoj imaju veća prava od onih propisanih međunarodnim standardima. Sljedeća je tema opet nešto sasvim drugo: sredstva javnog informiranja većinom su nepristrana i istinito informiraju javnost. Od ostalih varijabli ovdje se ponovno javlja konstatacija o vrlo dobrim odnosima Hrvatske sa susjednim zemljama, te nešto blaže, izražena vjera u završetak gospodarske krize i početak razdoblja brzog razvoja. Ovaj smo faktor zato nazvali **Povjerenje u kulturu i institucije civilnog društva** (AKF4).

⁸ Distribucija faktorskih bodova u usporedbi s distribucijom prva dva interpretirana faktora nagnutija je prema višim vrijednostima, a prosjeci na varijablama koje konstituiraju ovaj faktor također su relativno visoki.

Dodajmo ovoj analizi još nekoliko važnih objecka. Iz deskriptivne analize već se moglo nazrijeti u kojoj su mjeri pojedine čestice instrumenta generalno prihvaćane, odnosno odbacivane. Na temelju toga, kao i na temelju uvida u distribucije faktorskih bodova dobivenih stavovskih struktura⁹ zaključujemo da je prvi faktor (AKF1) blago bimodalan i lijevo asimetričan, a da su preostala tri desno asimetrični, pri čemu je asimetrija na AKF2 nešto veća. Uz dužan oprez možemo zaključiti da se **Razvojni pesimizam** u pravilu manje prihvaća preostale tri dimenzije, da su **Socijalno-egalitarnoj kritici društva** ispitanici skloniji od preostalih dimenzija. Lagana bimodalnost AKF1 govori u prilog blagoj polarizaciji u kojoj su «izraziti» pesimisti ipak malobrojniji.

4.3. Multipla regresijska analiza političkih stavova i procjena aktualne situacije

Posljednji dio analize trebao bi nam odgovoriti na pitanja vezana uz objašnjivost dobivenih stavovskih struktura procjene aktualne situacije dimenzijama prostora političkih stavovskih struktura. Uzet ćemo redom sve prethodno interpretirane dimenzije AKF1-AKF4 kao kriterijske varijable, dok će nam političke stavovske strukture predstavljati prediktore. Odabrane karakteristike ispitanika također će predstavljati prediktore u posljednje četiri regresije.

Tablica 4.1. Multipla regresija političkih stavova (prediktori) i AKF1 (kriterij)

R ² =.053	Stand. beta-pondere	Sig.	Korelacija	
			direktna	parcijalna
(Constant)		1.000		
PK2. Ekspertokracija	-.138	.001	-.139	-.135
PK3. Situacijski inducirana reminiscencija socijalizma	.098	.001	.121	.095
PK4. Prosperitet, napredak i stabilnost u uje dinjenoj Europi	.112	.001	.120	.108
PK5. Elementi multikulturalizma i civilno društvo	-.068	.019	-.109	-.066

Zaključimo prvo da je multipla regresija statistički značajna uz $p < .05$, a postotak protumačene varijance kriterija iznosi 5.3%. Četiri političke stavovske strukture značajni su prediktori uz $p < .01$. Dva prediktora imaju beta-pondere negativnog predznaka što znači da su njihovi zastupnici u pravilu neskloni **Razvojnem pesimizmu**. U tom smislu najmanje su mu skloni zastupnici «Ekspertokracije» te

⁹ Distribucije faktorskih bodova su, istina, centrirane na nulu i normirane na varijancu 1, ali to ne znači nužno ni da su simetrične, niti da su unimodalne, što treba svakako u interpretaciji uzeti u obzir.

zastupnici «multikulturalizma». Oni čija je vizija usmjerena ujedinjenoj Europi (PK4) ne vide razloge za pozitivnu ocjenu aktualne situacije. Poput njih, zastupnici «Situacijski inducirane reminiscencije socijalizma» također su pesimisti. Ovi potonji vjerojatno smatraju da će nepovratno nestati mogućnost povratka u negdašnja «bolja vremena» Smatrat ćemo da je takva raspodjela raspoloženja na **Razvojnem pesimizmu** vjerojatno uzrokovala bimodalnost ove dimenzije.

Zbog malog postotka objašnjene varijance upozoravamo na nužan oprez pri zaključivanju o stvarnim razlozima vezanim uz sklonost pesimizmu. Preostala dva prediktora, po našem mišljenju iz sasvim različitih razloga, oprezno odbacuju pesimističku opciju. «Ekspertokrati» vjerojatno zato što smatraju da se možemo osloniti na vlastite snage, a «multikulturalisti» vjeruju da će EU biti garancija realizacije civilnog društva.

Tablica 4.2. Multipla regresija političkih stavova (prediktori) i AKF2 (kriterij)

R ² =.157	Stand. beta-ponderi	Sig.	Korelacija	
			direktna	parcijalna
(Constant)		1.000		
PK1: Nacionalna isključivost utemeljena na klerikalizmu	.128	.001	.097	.135
PK2: Ekspertokracija	.098	.001	.188	.100
PK4: Prosperitet, napredak i stabilnost u ujedinjenoj Europi	-.104	.001	-.090	-.111
PK5: Elementi multikulturalizma i civilno društvo	.337	.001	.347	.331

I ova je regresija statistički značajna, a prediktori tumače nešto veću količinu varijance kriterija (15.7%). Njezina struktura bitno je drugačija od prethodne. Četiri političke stavovske strukture, od kojih tri pozitivnog beta-pondera, tumače sklonost faktoru **Socijalno-egalitarna kritika društva**. Znatno veći beta-ponder od ostalih imaju zastupnici «multikulturalizma», što znači da su oni najsenzibiliziraniji za probleme socijalnih pa i ostalih ljudskih prava. Za razliku od prethodne regresije, ovdje se kao nezadovoljnici javljaju zastupnici «Nacionalne isključivosti utemeljene na klerikalizmu», za koje možemo opravdano reći da su skloni ovoj vrsti kritike, ali su istovremeno neskloni da se ona primijeni na sve građane Hrvatske ¹⁰. Za preostale dvije političke stavovske strukture može se naprosto reći da (bilo to opravdano ili ne) vjeruju u bolju budućnost u okvirima EU, pri čemu «europci» ipak ne smatraju da bi egalitarizam pritom trebao biti najvažniji kriterij.

¹⁰ Ne treba smetnuti s uma da u sadržaju faktora kojeg zastupaju, parola "Jedan narod u jednoj državi" ima sasvim zadovoljavajuću saturaciju.

Tablica 4.3. Multipla regresija političkih stavova (prediktori) i AKF3 (kriterij)

R ² =.145	Stand. beta-ponderi	Sig.	Korelacija	
			direktna	parcijalna
(Constant)		1.000		
PK1: Nacionalna isključivost utemeljena na klerikalizmu	.334	.001	.341	.333
PK2: Ekspertokracija	-.058	.040	-.011	-.059
PK4: Prosperitet, napredak i stabilnost u ujedinjenoj Europi	.144	.001	.154	.153
PK5: Elementi multikulturalizma i civilno društvo	-.068	.015	-.123	-.070

Ova je regresija svojevrsno opravdanje za prethodno izrečenu konstataciju. Dimenziju nazvanu **Optimističko viđenje hrvatske budućnosti** tumače iste stavovske strukture kao i u prethodnoj regresiji (14.5%), Međutim, uz izuzetak prediktora PK1, svi ostali imaju negativan predznak. Zastupnici «Nacionalne isključivosti utemeljene na klerikalizmu» jedini su skloni sadržaju ovog faktora. Od ostalih treba izdvojiti zastupnike sklone jedinstvenoj Europi koji također imaju pozitivan beta-ponder na ovoj stavovskoj strukturi, usmjerujući izraženi optimizam prema budućnosti u kojoj očekuju poboljšanje nakon priključenja širem političkom entitetu.

Tablica 4.4. Multipla regresija političkih stavova (prediktori) i AKF4 (kriterij)

R ² =.097	Stand. beta-ponderi	Sig.	Korelacija	
			direktna	parcijalna
(Constant)		1.000		
PK1: Nacionalna isključivost utemeljena na klerikalizmu	.245	.001	.262	.248
PK4: Prosperitet, napredak i stabilnost u ujedinjenoj Europi	.146	.001	.151	.146
PK5: Elementi multikulturalizma i civilno društvo	-.085	.002	-.088	-.084

Ova multipla regresija tumači nešto manji, ali statistički značajan postotak varijance svoga kriterija (9.8%). Samo su tri prediktora značajna, od kojih dva s nešto većim beta-ponderom. Interesantno je primijetiti da je riječ o istim prediktorima istog smjera kao i u prethodnoj regresiji, uz izostanak zastupnika «Ekspertokracije». Zaključujemo da dio ispitanika sklonih **Optimističkom viđenju hrvatske budućnosti** pokazuje sklonost i posljednjem od dobivenih faktora

procjene aktualne situacije: **Povjerenje u kulturne institucije i civilno društvo**. Ipak, zbog činjenice da su ovi faktori linearno nezavisni, moramo zaključiti da je pravi razlog za sukladno zastupanje oba faktora (AKF3 i AKF4) u tome što se «opća mjesta» poput kulturnih institucija, prava manjina, odnosi sa susjednim državama, umjetnička ostvarenja i sl. različito operacionaliziraju, kako po sadržaju, tako i po stupnju važnosti. Upravo zbog toga zastupnici «multikulturalizma» na ovom faktoru imaju beta-ponder negativnog predznaka. Oni, naime, ne vjeruju da se prava svih manjina jednako poštuju, da se pravo na različitost odnosi na sve društvene skupine i sl. Ipak, njihov je ponder nešto nižeg iznosa pa ostavljamo mogućnost da upravo oni pridonose donjem modu u blago bimodalnoj distribuciji faktorskih bodova ove dimenzije.

4.4. Multipla regresija obilježja ispitanika i procjena aktualne situacije

Ponovit ćemo analizu provedenu u prethodnom odjeljku, s tim da će nam prediktori za četiri multiple regresije biti sljedeća obilježja ispitanika: spol, dob, obrazovna razina, veličina naselja, religijsko uvjerenje i samoprocjena materijalnog statusa.

Prva i posljednja multipla regresija nisu statistički značajne uz razinu $p < .05$. Zaključit ćemo da su **Razvojnem pesimizmu**, kao i **Povjerenju u kulturne institucije i civilno društvo** ispitanici skloni/neskloni bez obzira na spol, dob, razinu obrazovanja i ostala gore navedena obilježja. Stoga njegovo iscrpnije objašnjenje treba tražiti u drugim karakteristikama. To su, primjerice, psihosocijalna obilježja, ostale stavovske strukture i vjerojatno sustavi vrijednosti.

Tablica 5.1. Multipla regresija obilježja ispitanika (prediktori) i AKF2 (kriterij)

R ² =.096	Stand. beta-ponderi	Sig.	Korelacija	
			direktna	parcijalna
(Constant)		.000		
Samoprocjena imovinskog stanja obitelji	-.073	.001	-.179	-.070
Stupanj religijskog uvjerenja	.116	.016	-.191	-.116
Završena škola	-.215	.001	-.280	-.195

Druga multipla regresija tumači 9.6% varijance faktora AKF2. **Socijalno-egalitarnoj kritici društva** skloniji su ispitanici nižeg obrazovanja, odnosno oni koji sebe procjenjuju siromašnjima od većine drugih. Značajan prediktor je i stupanj religijskog uvjerenja: socijalno kritičniji su ispitanici koji nisu vjernici.

Tablica 5.2. Multipla regresija obilježja ispitanika (prediktori) i AKF3 (kriterij)

R ² =.043	Stand. beta-ponderi	Sig.	Korelacija	
			direktna	parcijalna
(Constant)		.187		
Dob	.144	.001	.173	.142
Stupanj religijskog uvjerenja	.125	.001	-.158	-.124

Mlađi ispitanici koji nisu vjernici skloniji su **Optimističkom viđenju hrvatske budućnosti**. Protumačena varijanca je svega 4.3%, ali je ova regresija također statistički značajna.

Zaključimo na kraju ovog odjeljka da obilježja ispitanika naizgled slabije od političkih stavovskih struktura tumače faktore procjene aktualne situacije. Ipak, važno je znati i činjenicu koje od njih nisu odlučujući generatori procjene aktualnih zbivanja pa ćemo zaključiti da navedeni podaci suvislo nadopunjuju prethodnu analizu dajući nam dodatne argumente za iznesene tvrdnje.

5. ZAKLJUČAK

Građani Hrvatske poprilično oprečno procjenjuju aktualnu situaciju u društvu. To je zaključak koji se nameće kad je u pitanju interpretacija rezultata faktorske analize. Ipak, to po našoj procjeni ni u kom slučaju ne znači opće političko rasulo i zbrku već prije posljedicu uobičajene diferencijacije u zastupanju političkih preferencija s jedne strane kao i procjene vlastitog društvenog položaja s druge. Naime, sasvim je legitimno da netko situaciju doista vidi krajnje pesimistično ako je i njegova osobna sudbina takva, te ako ne vidi ni jednu od ponuđenih političkih opcija kao primjerenu rješenju problema koji ga osobno pogađaju. Također je legitimno da netko situaciju vidi euforijski ako mu se u posljednje vrijeme znatno popravila osobna socijalna i materijalna pozicija, tim više ako je to posljedica aktualnih interventnih mjera odgovarajućih državnih organa. No, nije ovdje riječ o polarno suprotstavljenim interesima, već prije o komentiranju i procjeni različitih sadržaja koji najčešće baš i nisu usporedivi. Naime, iz distribucija varijabli vidimo da većina ispitanika objektivnu situaciju u Hrvatskoj procjenjuje kao lošu. Usporedimo li, naime, saturacije varijabli na prvom i trećem faktoru vidimo da optimistički orijentirani pojedinci gotovo da i ne komentiraju sadržaje na koje su se kritički okomili zastupnici prvog faktora. To znači da njihova razmišljanja nisu usmjerena na isti predmet procjene. Slična je situacija i s preostala dva faktora, pa se stoga ponajprije treba zaključiti da je riječ o razlici u stupnju političke osviještenosti s jedne strane, te o stupnju političke samorefleksije s druge strane. Naime, teško se oteti dojmu da razloga za izraženiji optimizam danas u Hrvatskoj

ima više od onih koji utemeljuju razvojni pesimizam.

Zaključit ćemo da četiri dobivene opcije: 1. **Razvojni pesimizam**, 2. **Optimističko viđenje hrvatske budućnosti**, 3. **Socijalno-egalitarna kritika društva**, 4. **Povjerenje u kulturu i institucije civilnog društva**, ukazuju na jednak broj poprilično različitih stavovskih «optika», kako sadržajno i konotacijski, tako i političko-pragmatički. Njihova statistička nezavisnost sugerira da stanje političkog konsenzusa neće biti nimalo lako postići. A to znači da potencijalni akteri rješavanja društvenih problema imaju vrlo težak zadatak: pronaći «zajednički nazivnik» doista inkompatibilnih sadržaja prostora političkog promišljanja.

Dodajmo na kraju da regresijske analize u velikoj mjeri potkrepljuju ove konstatacije, pokazujući kako su pojedine opcije i ciljevi kojima se teži naizgled sukladni, premda su ustvari tako procjenjivani zbog različitih razloga i s bitno različitih pozicija.

LITERATURA

- Čorkalo, D., Kamenov, Ž. (2001). Autoritarnost, stav prema stanju demokracije i percepcija razvojnih ciljeva Hrvatske. **Društvena istraživanja**, 56(10):947-1048.
- Čulig, B. (2004). Analiza političkih stavova stanovništva Hrvatske. **Socijalna ekologija**, 13(3-4):287-303.
- Čulig, B. (2005). Sociodemografski profili nositelja političkih stavova u Hrvatskoj. **Socijalna ekologija**, 14(1-2):117-136.
- Čulig, B. (1995). Progress and Political Concepts, **Social Ecology**, Supplement issue,(4):35-55.
- Čulig, B., Uzelac, G. (1992). Politički koncepti i viđenje budućnosti. U: **Sociologija i rat**, zbornik radova, Čaldarović, O. Mesić M. i Štulhofer, A. (ur.) str. 173-184, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb.
- Čulig, B., Malešević, S. (1992). Situacijski i anticipacijski pesimizam. U: **Sociologija i rat**, zbornik radova, Čaldarović, O. Mesić M. i Štulhofer, A. (ur.) str. 185-195, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb.
- Čulig, B. (1992). **Vrijednosti i politički stavovi kao determinante ekoloških orijentacija** (doktorska disertacija), Filozofski fakultet, Zagreb.
- Čulig, B. i Kufrin, K. (2005). National Pride and Political Attitudes. U: **Rethinking Inequalities**, VIIth Conference of ESA, Torun, Poland.
- Manstead, A. S. R., Hewstone, M. (1995). **The Blackwell Encyclopedia of Social Psychology**. Oxford; Cambridge: Blackwell.

THE LATENT ATTITUDE STRUCTURE ANALYSIS OF ESTIMATIONS OF CURRENT SOCIAL AND POLITICAL SITUATION

Benjamin Čulig
Department of Sociology, Faculty of Philosophy, Zagreb

Summary

The research "Modernization and Identity of Croatian Society" was carried out during June 2004. on a random representative and stratified sample of the population of Croatia (N=1202).

A part of the project was research of acceptance of political attitude structures and with them very closely related respondents' opinions of current political problems. The method used in research was a 21 item questionnaire, associated with a five grade ordinal attitude estimation scale.

The component analysis of estimations of current social and political problems resulted in 4 varimax factors: 1. Developmental pessimism, 2. Optimistic view at Croatian future, 3. Socio - egalitarian criticism of society, 4. Confidence in culture and civil society institutions. Content and connotation of the obtained dimensions suggest the presence of 4 Independent types of estimations of current social and political problems.

Multiple regression analysis has shown that the political attitude structures, in comparison to individual characteristics, are consistent and explain relatively well estimations of current social and political problems.

Key words: political attitude structures, political concepts, estimations of current social and political problems

ANALYSE DER BEWERTUNG VON AKTUELLEN GESELLSCHAFTLICHEN UND POLITISCHEN PROBLEME IN KROATIEN

Benjamin Čulig
Abteilung für Soziologie, Philosophische Fakultät in Zagreb

Zusammenfassung

Im Laufe des Juni 2004 wurde eine repräsentative Erhebung mittels stratifizierten Stichproben (N=1202) durchgeführt, unter dem Titel Modernisierung und Identität der kroatischen Gesellschaft

Eine der Etappen dieses Projektes war die Untersuchung der Akzeptanz von Strukturen der politischen Stellungnahmen und der damit eng verbundenen Meinung über die aktuellen politischen Probleme. Bei der Untersuchung wurde ein Umfrageverfahren und die Bewertungsskalen für Stellungnahmen bestehend aus 21 Partikeln mit einer zugeordneten fünfstufigen Ordinalskala herangezogen

In der vorliegenden Arbeit wird die Analyse der Struktur von Stellungnahmen über aktuelle gesellschaftliche und politische Probleme dargestellt, bzw. ihre latente Verbindung mit Strukturen von politischen Stellungnahmen.

Mittels Komponenteanalyse der Bewertung von aktuellen Geschehnissen wurden vier Faktoren herausgetrennt. Dem Inhalt nach haben wir die Faktoren wie folgt benannt: 1. Entwicklungspessimismus, 2. optimistische Sicht der Zukunft Kroatiens, 3. sozial- egalitäre Gesellschaftskritik, 4. Vertrauen in Kultur und Institutionen der Zivilgesellschaft.

Es handelt sich um inhaltlich und konnotativ unabhängige Dimensionen, die das Bestehen von vier Typen der Bewertung der aktuellen gesellschaftlichen und politischen Realität suggerieren

Die Anwendung der multiplen Regression hat gezeigt, dass Strukturen der politischen Stellungnahmen, anders als individuelle Charakteristiken, relativ gut und konsistent die Bewertungsfaktoren von aktuellen Geschehnissen erklären und somit einen tieferen Grund und potentielle Quellen der Art der Betrachtung von gesellschaftlicher Realität ans Licht bringen.

Schlüsselwörter: Strukturen von politischen Stellungnahmen, politische Bewertung aktueller gesellschaftlicher und politischer Geschehnisse